

اقتصادسنج ۱۵

معاونت مطالعات اقتصادی و آینده‌پژوهی اتاق تهران

اقتصادسنج

معاونت مطالعات اقتصادی و آینده پژوهی اتاق تهران

شماره پانزدهم

معاونت مطالعات اقتصادی و آینده پژوهی اتاق تهران
اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران

تاریخ انتشار: اردیبهشت ۱۴۰۴

چاپ: روابط عمومی

سردبیر: دیاکو حسینی

دبیر تحریریه: عاطفه قاسمیان

تحریریه (به ترتیب حروف الفبا):

مهسا رجبی نژاد، مریم علم الهدی، فاطمه علیزاده آغ اسمعیلی، عاطفه قاسمیان، شراره کامرانی

اینفوگرافیک: مهسا رجبی نژاد

معاونت مطالعات اقتصادی و آینده پژوهی

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران

TEHRAN CHAMBER OF COMMERCE,
INDUSTRIES, MINES AND AGRICULTURE

نمایی از وضعیت فعالیت های اقتصادی

۴ تداوم رکود در فعالیت های اقتصادی

۵ موانع رونق تولید از منظر صاحبان کسب و کار

قیمت کالاهای اساسی

۶ نبض نفت در تنگنای ریسک ها

۷ بازار فلزات در کشاکش تردید و تورم؛ از پرواز طلا تا فرود سنگ آهن

۸ غلات جهانی زیر تیغ نوسانات

تجارت

۹ اوج گیری نااطمینانی؛ تجارت جهانی در مه سیاست ها

۱۰ تراز تجاری مثبت در فروردین؛ بهبود یا تکرار یک الگوی همیشگی؟

۱۱ طلای سرخ ایران؛ فرصت جهانی، سردرگمی صادراتی

شاخص های منتخب

۱۲ ایران؛ همچنان در حلقه اقتصادهای سرکوب شده جهان

۱۳ آمادگی برای آینده؟ ایران در انتهای جدول فناوری های تحول آفرین

شاخص مدیران خرید در ایران از مهر سال ۱۳۹۸ به طور ماهانه توسط اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران، بر اساس استانداردهای S&P Global و نظرسنجی از فعالین اقتصادی منتشر می‌شود. این شاخص در ایران مشتمل بر ۱۲ مؤلفه بوده که درباره هر مؤلفه یک سوال مطرح می‌شود: وضعیت این مؤلفه، در ماه جاری نسبت به ماه قبل، «بهبود شده»، «تغییری نکرده» یا «بدتر شده» است:

مؤلفه‌های مورد استفاده در شاخص مدیران خرید ایران

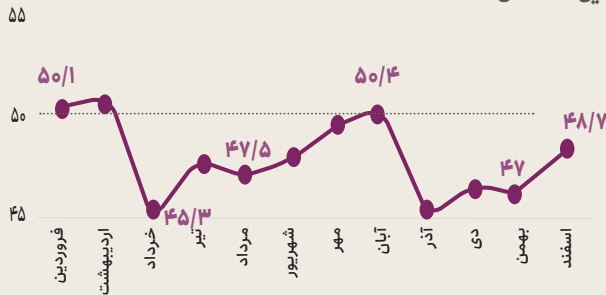

اگر شاخص برابر با ۵۰ باشد، یعنی سطح فعالیت‌های اقتصادی نسبت به ماه قبل تغییر نکرده است.

شاخص بیشتر از ۵۰، نشان دهنده بهتر شدن وضعیت فعالیت‌های اقتصادی نسبت به ماه قبل است.

شاخص کمتر از ۵۰، نشان دهنده بدتر شدن وضعیت فعالیت‌های اقتصادی نسبت به ماه قبل است.

شاخص کل تعدیل شده سال ۱۴۰۳

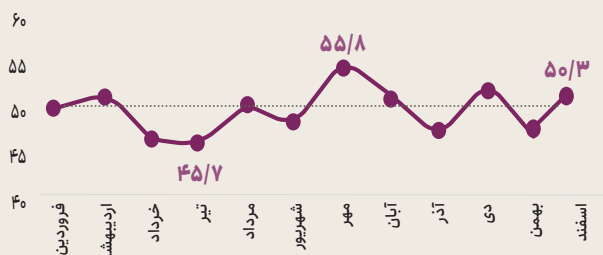

قرار گرفتن در بازه زیر ۵۰ برای چهارمین ماه متوالی در اسفند ۱۴۰۳

در اغلب ماه‌های سال ۱۴۰۳، رقم شاخص کمتر از ۵۰ گزارش شده که نشان دهنده بدتر شدن فعالیت‌های اقتصادی است. در اسفند ماه ۱۴۰۳، علیرغم اینکه همچنان این روند ادامه داشته است، سرعت بدتر شدن وضعیت در مقایسه با سایر ماه‌های پایانی سال کاهش یافته است. بررسی مؤلفه‌های اصلی با در نظر گرفتن تعدیل فصلی نشان می‌دهد از بین پنج مؤلفه، فقط «سرعت انجام و تحویل سفارش» بهتر شده است (۵۲) همچنین سرعت بدتر شدن وضعیت در مؤلفه‌های «میزان تولید محصول یا ارائه خدمات» و «میزان سفارش‌های جدید مشتریان» نسبت به ماه قبل، کاهش یافته است.

شاخص بخش صنعت تعدیل شده سال ۱۴۰۳

در پایان سال ۱۴۰۳، وضعیت شاخص صنعت، علیرغم نوسانات نسبتاً محدود ماه‌های دیگر سال، در مجموع تغییر چندانی نسبت به ابتدای سال نداشته است. سرعت گیر فعالیت‌های بخش صنعت در اسفند ۱۴۰۳ را می‌توان رشد نرخ ارز و مشکلات مربوط به تأمین مواد اولیه دانست که هزینه‌های تولید و به دنبال آن، قیمت محصولات تولید شده را بالا برده است. از سوی دیگر، تورم بالا و افزایش هزینه‌های زندگی با کاهش قدرت خرید واقعی مصرف‌کنندگان، افت تقاضا برای کالاهای تولیدشده بخش صنعت را به همراه داشته است.

در اسفند ۱۴۰۳، شاخص کل اقتصاد برای چهارمین ماه پیاپی در محدوده رکودی باقی ماند و برخلاف روند فصلی سال‌های گذشته، بهبود فعالیت‌های اقتصادی در پایان سال مشاهده نشد. این موضوع ناشی از عوامل متعددی مانند نوسان‌های ارزی، افزایش هزینه‌های تولید، کمبود منابع مالی و کاهش قدرت خرید مصرف‌کنندگان بوده است. با وجود بهبود اندک در مؤلفه «سرعت انجام و تحویل سفارش»، سایر شاخص‌ها همچنان در وضعیت نامطلوبی قرار دارند. در بخش صنعت نیز، اگرچه شاخص تعدیل شده اندکی بهبود یافت، اما فشارهای ناشی از رشد نرخ ارز، تأمین دشوار مواد اولیه و ضعف تقاضای مصرفی همچنان مانع از رونق پایدار شده‌اند. این وضعیت، ضرورت سیاست‌گذاری برای کاهش نوسانات اقتصادی، کنترل تورم و تسهیل تأمین مالی و مواد اولیه برای تولیدکنندگان را دوچندان می‌کند.

موانع رونق تولید از منظر صاحبان کسب و کار

فعالان اقتصادی در هر دوره از گزارش شاخص مدیران خرید، مشکلات اصلی را که با آنها مواجه هستند، برمی‌شمارند. تحلیل این مشکلات می‌تواند تصویر مناسبی از موانع فعالیت‌های اقتصادی ترسیم نماید. همچنین با توجه به این موانع، می‌توان راهکارهایی برای تسهیل فعالیت‌های اقتصادی در دوره‌های بعدی پیشنهاد داد. بر این اساس، مهم‌ترین و پرتکرارترین مشکلات فعالان اقتصادی طی سال ۱۴۰۳، در هفت دسته به شرح ذیل قابل طبقه‌بندی هستند:

ارز

- افزایش قیمت مواد اولیه به دلیل نرخ ارز
- حذف ارز نیمایی
- مشکلات تخصیص ارز برای واردات و حواله‌های ارزی
- مشکلات در رفع تعهد ارزی برای شرکت‌های صادراتی
- نوسان و افزایش نرخ ارز

انرژی

- افزایش هزینه‌ها به دلیل قطعی برق و گاز
- کاهش ظرفیت تولید به دلیل قطعی برق و گاز
- افزایش قیمت برخی از حامل‌های انرژی
- نااطمینانی نسبت به وضعیت کمبود انرژی

چالش‌های سمت تقاضا

- کاهش تقاضای محصولات به دلیل قیمت بالا
- کاهش قدرت خرید مصرف‌کنندگان به دلیل تورم

منابع مالی

- تخصیص ناعادلانه تسهیلات و عدم همکاری بانک‌ها
- در ارائه تسهیلات
- کمبود سرمایه در گردش کسب و کارها
- محدودیت در تأمین مالی کسب و کارها

مواد اولیه

- افزایش قیمت مواد اولیه
- عدم عرضه مواد اولیه توسط تأمین‌کنندگان
- مشکلات تأمین مواد اولیه به دلیل نرخ ارز
- مشکلات در ترخیص مواد اولیه از گمرک
- مشکلات در فرآیند ثبت سفارش مواد اولیه
- مشکلات واردات مواد اولیه و قیمت‌های بالای مواد اولیه خارجی

نااطمینانی اقتصادی و بی‌ثباتی

- انتظارات منفی و ناامیدی بیشتر نسبت به ماه‌های آتی
- بی‌ثباتی قیمت‌ها و نرخ ارز
- پیش‌بینی ناپذیری اقتصاد
- عدم قطعیت در بازار
- کاهش اعتماد به بازار و سرمایه‌گذاری

نیروی انسانی

- عدم تمایل نیروی کار به فعالیت در سطوح فعلی درآمدی
- کاهش اشتغال به دلیل کاهش تولید
- کمبود نیروی کار حرفه‌ای

در سال ۱۴۰۳، فعالان اقتصادی با مشکلات گسترده‌ای مواجه بوده‌اند که از جمله آن می‌توان به نوسانات شدید نرخ ارز، دشواری در تأمین مواد اولیه، قطعی برق و گاز، کاهش تقاضا در بازارها و محدودیت‌های مالی اشاره کرد. ناتوانی در دریافت تسهیلات بانکی، کاهش قدرت خرید مصرف‌کنندگان، نااطمینانی نسبت به آینده اقتصاد و کمبود نیروی کار ماهر نیز از دیگر موانع جدی بوده‌اند. این وضعیت نشان می‌دهد برای بهبود محیط کسب‌وکار، ایجاد ثبات اقتصادی و مدیریت مؤثر تورم ضروری است. همچنین، هماهنگی بین نهادهایی مانند بانک مرکزی، گمرک و وزارت صمت برای حل مسائل ارزی و افزایش بهره‌وری در حوزه انرژی و آموزش نیروی انسانی می‌تواند در کاهش این چالش‌ها مؤثر باشد.

منبع: اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران

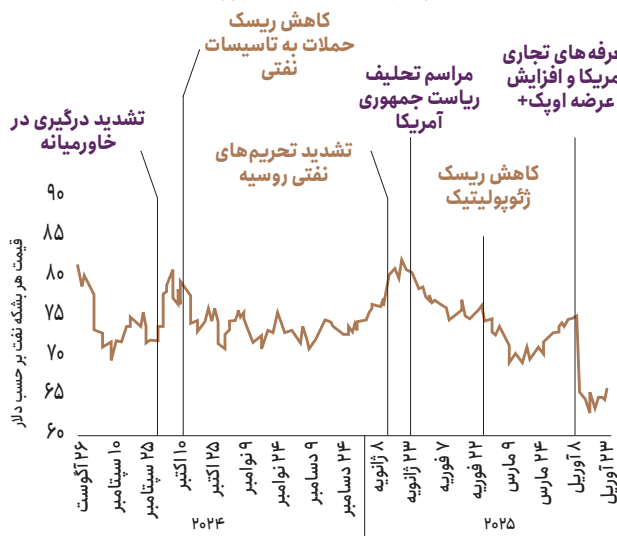
اقتصادسنج

معاونت مطالعات اقتصادی و آینده پژوهی اتاق تهران

شماره ۱۵ | اردیبهشت ۱۴۰۴

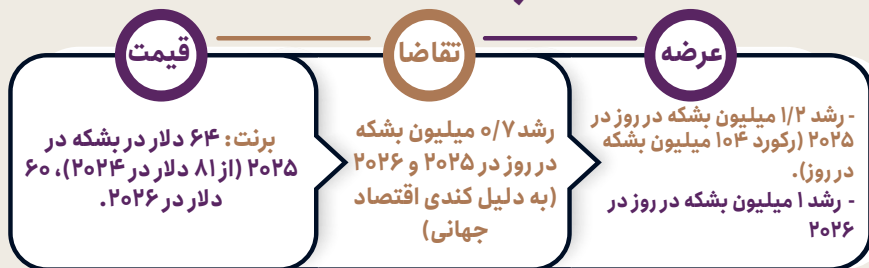
www.tccim.ir

قیمت نفت برنت و رخداد های کلیدی
از آگوست ۲۰۲۴ تا آوریل ۲۰۲۵

در آوریل ۲۰۲۵، نگرانی‌ها از کندی رشد اقتصاد جهانی باعث کاهش شدید قیمت نفت برنت شد که طی چهار روز ۱۲ دلار در هر بشکه افت کرد و به کمتر از ۶۳ دلار رسید (پایین ترین سطح از آوریل ۲۰۲۱). این افت پس از اعلام تعرفه های تجاری سنگین توسط آمریکا در ۲ آوریل و افزایش غیرمنتظره تولید اوپک پلاس (۰/۴ میلیون بشکه در روز از اول می) رخ داد. پیش از این، قیمت برنت در سه ماهه اول ۲۰۲۵ به دلیل تحریم های جدید علیه کشتی های مرتبط با روسیه و ایران حدود ۱۰ درصد در ژانویه افزایش یافته بود، اما نگرانی های رشد جهانی و سیاست های تجاری، قیمت ها را کاهش داد. تقاضای جهانی نفت در سه ماهه اول ۲۰۲۵ با رشد ۱/۲ میلیون بشکه در روز (۱/۲ درصد) نسبت به سه ماهه چهارم ۲۰۲۴ افزایش یافت، اما عرضه نیز با رشد ۱/۳ میلیون بشکه در روز، مازاد ۰/۷ میلیون بشکه ای ایجاد کرد.

چشم انداز

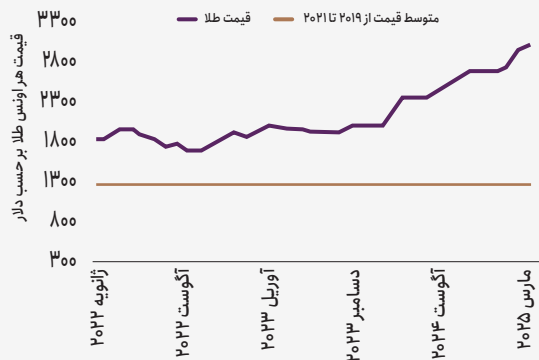
ریسک های پیش روی قیمت نفت

تحولات اخیر، به ویژه افت شدید قیمت نفت و تشدید تحریم های احتمالی، برای ایران چالش برانگیز است. کاهش قیمت برنت به ۶۴ دلار در ۲۰۲۵ و ۶۰ دلار در ۲۰۲۶ احتمالاً بر قیمت نفت خام ایران نیز اثر گذاشته و درآمدهای صادراتی کشور را تحت فشار قرار دهد. همچنین چشم انداز جهانی نشان دهنده مازاد عرضه و نیز تقاضای ضعیف است. ریسک های صعودی مانند تحریم های جدید می تواند صادرات ایران را به شدت محدود کند. علاوه بر این ریسک های نزولی مانند تولید بیش از حد اوپک پلاس، قیمت ها را پایین تر می آورد و احتمال افزایش فشار درآمدی بر دولت را به همراه دارد.

بازار فلزات در کشاکش تردید و تورم؛ از پرواز طلا تا فرود سنگ آهن

رشد قیمت طلا از ژانویه ۲۰۲۲ تا آوریل ۲۰۲۵

تحولات اخیر

قیمت طلا در سه ماهه اول سال ۲۰۲۵ با رشد ۷ درصدی نسبت به فصل قبل به بالاترین سطح تاریخی خود در اوایل آوریل رسید. این افزایش ناشی از تقاضای قوی برای دارایی امن در پی عدم اطمینان اقتصادی، تنش های تجاری و فروش دارایی های مالی سنتی بود. خرید بانک های مرکزی نیز به رشد قیمت کمک کرد.

چشم انداز

قیمت طلا در سال ۲۰۲۵ با افزایش ۳۶ درصدی نسبت به سال قبل به اوج تاریخی خود خواهد رسید و در ۲۰۲۶ اندکی تعدیل می شود، اما همچنان ۱۵۵ درصد بالاتر از میانگین سال های ۲۰۱۵ تا ۲۰۱۹ خواهد بود. تقاضای پایدار برای دارایی امن به دلیل عدم اطمینان و تنش های ژئوپلیتیکی این روند را حمایت می کند.

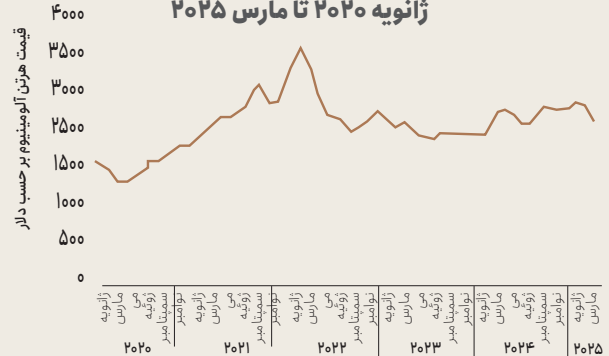
تحولات اخیر

قیمت آلومینیوم در سه ماهه اول سال ۲۰۲۵ با رشد ۲ درصدی نسبت به فصل قبل به اوج سه ساله در ماه مارس رسید، اما پس از آن به دلیل تنش های تجاری کاهش یافت. افزایش تقاضای پیش خرید قبل از اعمال تعرفه های آمریکا و افزایش قیمت آلومینیوم در بازار آمریکا نسبت به قیمت پایه جهانی آن که به ۸۵۰ دلار به ازای هر تن رسید نیز به رشد قیمت ها کمک کرد.

چشم انداز

قیمت ها در سال های ۲۰۲۵ و ۲۰۲۶ به ترتیب ۱۰ و ۳ درصد نسبت به سال قبل کاهش می یابد، زیرا کاهش تقاضا به دلیل تنش های تجاری و کندی فعالیت صنعتی جهانی بر محدودیت عرضه به دلیل سقف تولید ۴۵ میلیون تنی چین، غلبه خواهد کرد.

رشد قیمت آلومینیوم از ژانویه ۲۰۲۰ تا مارس ۲۰۲۵

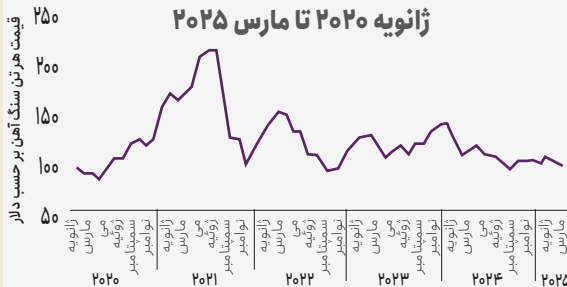
تحولات اخیر

قیمت سنگ آهن در فصل نخست سال ۲۰۲۵ ثابت ماند، اما در اواسط مارس به دلیل نگرانی از تعرفه های فولاد آمریکا افزایش و سپس با کاهش تولید فولاد چین افت کرد. همچنین ضعف بخش املاک چین تقاضا را محدود کرده است.

چشم انداز

قیمت ها در سال های ۲۰۲۵ و ۲۰۲۶ به ترتیب ۱۳ و ۷ درصد نسبت به سال قبل به دلیل تقاضای ضعیف ناشی از کندی صنعت چین و عرضه فزاینده از استرالیا، برزیل و غرب آفریقا، کاهش می یابد.

رشد قیمت سنگ آهن از ژانویه ۲۰۲۰ تا مارس ۲۰۲۵

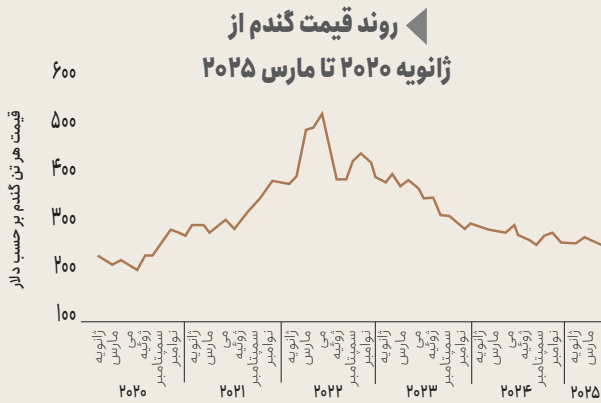

قیمت طلا ممکن است در نتیجه تشدید تنش های ژئوپلیتیکی و تداوم عدم اطمینان، افزایش یابد و حتی فراتر از پیش بینی ها رشد کند. افزایش قیمت طلا هزینه های واردات این فلز گران بها را برای کشور بالا می برد. از سوی دیگر، ایران صادرکننده سنگ آهن است که ریسک های نزولی قیمت از جمله کاهش تقاضای جهانی به دلیل رشد اقتصادی پایین، حذف یارانه های انرژی پاک در چین و نیز تضعیف بخش املاک در این کشور را پیش روی خود دارد. بر این اساس می توان گفت در صورت تحقق عواملی که قیمت جهانی آلومینیوم و سنگ آهن را کاهش می دهند، احتمال کاهش درآمدهای صادراتی ایران از محل این دو فلز پایه کاهش خواهد یافت. این موضوع، اهمیت اطلاع کسب و کارهای ایرانی این حوزه را از تحولات چین که یکی از مقاصد عمده صادراتی ایران است، دو چندان می نماید.

منبع داده ها: بانک جهانی

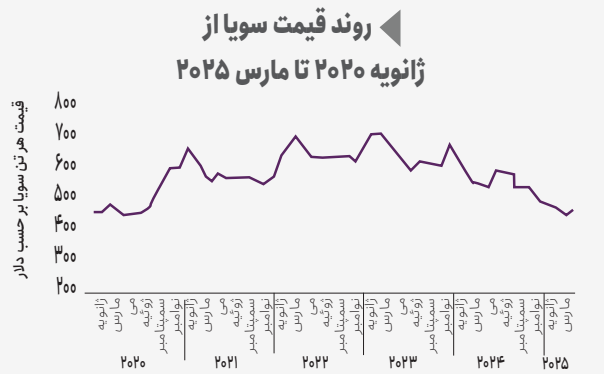
● گندم

قیمت گندم در مارس ۲۰۲۵ کاهش یافت و میانگین قیمت در فصل نخست این سال حدود یک درصد کمتر از فصل قبل و ۸ درصد کمتر از سال گذشته بود. بخشی از این کاهش ناشی از بهبود شرایط آب و هوایی در آرژانتین و برزیل است. پیش بینی می شود قیمت گندم در طول سال های ۲۰۲۵ تا ۲۰۲۶ با کاهش جزئی همراه باشد، اما عرضه محدود و کاهش ذخایر جهانی ممکن است از افت بیشتر قیمت این محصول، جلوگیری کند.

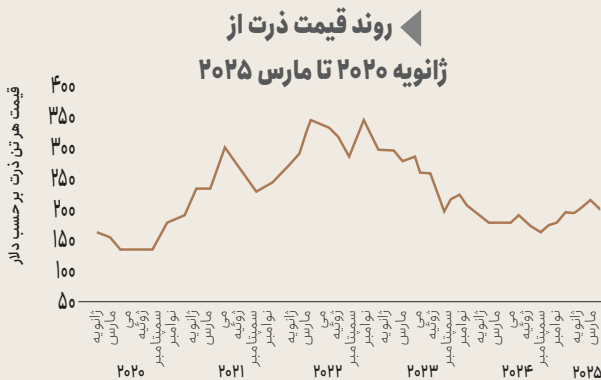
● سویا

قیمت سویا در فصل نخست ۲۰۲۵ حدود ۵ درصد کاهش یافت و ۲۱ درصد پایین تر از قیمت سال گذشته بود. این افت قیمت ناشی از افزایش عرضه جهانی بوده است و پیش بینی می شود این روند قیمتی در سال ۲۰۲۵ نیز ادامه پیدا کند. پیش بینی ها حاکی از تثبیت قیمت سویا در سال ۲۰۲۶ است.

● ذرت

قیمت ذرت در فصل نخست سال ۲۰۲۵ به طور میانگین ۸ درصد افزایش یافت، اما در مارس و آوریل کاهش پیدا کرد. بخشی از این نوسان قیمت به دلیل شرایط نامساعد آب و هوای در آمریکای جنوبی به عنوان منطقه تولید و صادرکننده و بخشی دیگر ناشی از تنش های تجاری بوده است. پیش بینی می شود قیمت ذرت در پایان سال ۲۰۲۶ کاهش یافته باشد. بخشی از پیش بینی کاهش قیمت ذرت به دلیل احتمال کاهش قیمت نفت خام است که باعث کاهش تقاضا برای اتانول و در نتیجه کاهش تقاضا برای ذرت می شود

ایران به عنوان واردکننده برخی اقلام اساسی، می تواند از فرصت کاهش قیمت جهانی برای تأمین ذخایر راهبردی با هزینه کمتر بهره برد. چنین شرایطی، به ویژه در دوره های مازاد تولید یا رکود جهانی، امکان کاهش فشار ارزی و افزایش امنیت غذایی را فراهم می سازد. ضمن اینکه واردات برخی از این اقلام به عنوان نهاده در بخش های دیگر زنجیره نیز حائز اهمیت است. با این حال، مدیریت مؤثر ذخایر و عرضه این اقلام مستلزم توجه به دو عامل کلیدی است: نخست، تغییرات سریع و پیش بینی ناپذیر در تجارت جهانی، از جمله وضع تعرفه ها و محدودیت های صادراتی، و دوم، پیامدهای تغییرات اقلیمی که می تواند تولید و صادرات در کشورهای مبدأ را با اختلال مواجه کند. از این رو، رصد مداوم بازارها و تنظیم به موقع سیاست های واردات و ذخیره سازی، ضرورتی انکارناپذیر برای بهره برداری از فرصت ها و مدیریت ریسک های آینده به شمار می رود.

شاخص عدم قطعیت سیاست تجاری (Trade Policy Uncertainty – TPU) که مورد تایید بانک جهانی نیز قرار دارد، معیاری کمی از «عدم قطعیت در سیاست تجاری» است که از طریق شمارش خودکار فراوانی هم‌زمان عبارات مربوط به «سیاست تجاری» و «عدم قطعیت» در آرشیو الکترونیکی روزنامه‌های بزرگ محاسبه می‌شود. مقادیر شاخص به‌گونه‌ای نرمال‌سازی شده که هر یک درصد سهم مقاله در آن معادل عدد ۱۰۰ باشد.

فراوانی ماهانه مقالات در هفت روزنامه، Boston Globe، Chicago Tribune، Guardian، Washington و Los Angeles Times، New York Times، Wall Street Journal Post مورد بررسی قرار می‌گیرد و به عنوان سهمی از کل مقالات خبری آن ماه محاسبه و نرمال‌سازی می‌شود.

مؤلفه اصلی

این شاخص نمایانگر سطح «ابهام» و «تزلزل» قوانین و مقررات تجاری است:

کاهش عدد شاخص: فضای تجاری شفاف‌تر و پیش‌بینی‌پذیرتر ارزیابی می‌شود.

افزایش عدد شاخص: بازارها و فعالان اقتصادی نسبت به جهت‌گیری آینده سیاست‌های تجاری نگران‌ترند.

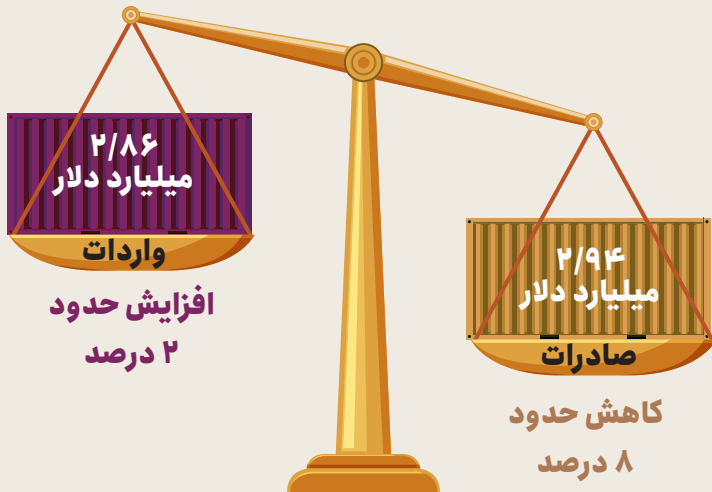
روند ماهانه شاخص نااطمینانی سیاست تجاری از سال ۱۹۶۰ تا آوریل ۲۰۲۵

شاخص TPU در دهه ۱۹۷۰ پس از «شوک» سیاست تجاری نیکسون در سال ۱۹۷۱ و وضع تعرفه‌های واردات نفت توسط رئیس‌جمهور فورد در سال ۱۹۷۵ به‌طور چشمگیری افزایش یافت. در دهه ۱۹۸۰ و همچنین حوالی مذاکرات NAFTA در میانه دهه ۱۹۹۰ نیز نقاط اوج دیگری را تجربه کرد. پس از انتخابات ریاست جمهوری ۲۰۱۶ و ۲۰۲۴ در ایالات متحده، شاخص TPU به سطوح بی‌سابقه‌ای رسید و بارها در واکنش به تشدید تنش‌ها میان آمریکا و شرکای تجاری اش—به‌ویژه چین، مکزیک و کانادا—دچار نوسان‌های شدید شد.

هر بار که قدرت‌های بزرگ به‌ویژه آمریکا، به‌طور غیرمنتظره قواعد تجارت بین‌الملل را تغییر داده‌اند، سطح نااطمینانی در بازارهای جهانی به‌طور محسوسی افزایش یافته است؛ اوج این وضعیت در دوره ریاست جمهوری دونالد ترامپ رقم خورد، هنگامی که به‌کارگیری تعرفه به‌عنوان ابزار فشار و تهدیدهای مکرر برای بازنگری یا خروج از موافقت‌نامه‌های تجاری، شاخص TPU را تا مرتفع‌ترین سطوح ثبت‌شده در تاریخ بالا برد. تجربه یادشده آشکار می‌سازد که ثبات و شفافیت در سیاست‌های تجاری نه مزیت، بلکه پیش‌شرط صیانت از سرمایه‌گذاری، تداوم زنجیره‌های تأمین و تحقق رشد پایدار تجارت جهانی است؛ در غیر این صورت، نگرانی ناشی از احتمال اعمال تعرفه‌های ناگهانی، همچنان بر تصمیم‌گیری فعالان اقتصادی سایه خواهد افکند.

البته با توجه به اینکه ارزیابی این شاخص وابسته به روزنامه‌هایی است که به لحاظ اقتصادی به طیف لیبرال و به لحاظ سیاسی به جریان کم و بیش ضدمحافظه‌کارانه وابسته هستند، ممکن است نتایج این شاخص عاری از سوگیری و مواضع سیاسی نباشد، لذا بهتر است رویکرد محافظه‌کارانه نسبت به این موضوع اتخاذ شود.

● در فروردین ۱۴۰۴، ارزش کل تجارت کالایی غیرنفتی کشور حدود ۵/۸ میلیارد دلار بوده که کاهش حدود ۳ درصدی را در مقایسه با مدت مشابه سال قبل تجربه کرده است.

● سهم صادرات غیرنفتی از کل ارزش تجارت طی مدت مذکور حدود ۵۱ درصد بوده که در مقایسه با مدت مشابه سال قبل با افزایش حدود ۳ واحد درصدی همراه شده است.

* رشد ها نسبت به مدت مشابه سال گذشته است

سهم ۸۵ درصدی از ارزش کل واردات کشور در فروردین ۱۴۰۴

سهم ۸۱ درصدی از ارزش کل صادرات کشور در فروردین ۱۴۰۴

(سهم از کل ارزش واردات)

واردات

صادرات

(سهم از کل ارزش صادرات)

طلا به اشکال خام — (۲۰/۴٪) — ۵۸۳ میلیون دلار

ذرت دامی — (۶/۱٪) — ۱۷۵ میلیون دلار

برنج — (۳/۲٪) — ۹۱ میلیون دلار

۳ قلم عمده کالاهای صادراتی و وارداتی در فروردین ۱۴۰۴

پروپان مایع شده — (۶/۴٪) — ۱۸۹ میلیون دلار

قیرنفت — (۶/۲٪) — ۱۸۲ میلیون دلار

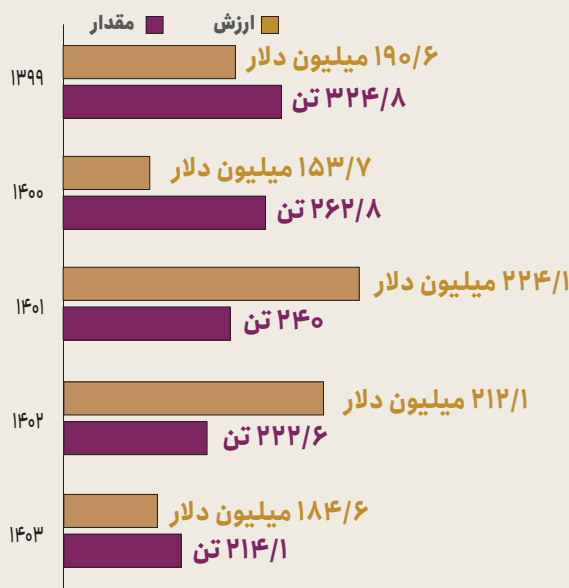
بوتان مایع شده — (۵/۲٪) — ۱۵۴ میلیون دلار

هرچند تراز تجاری ایران در فروردین ۱۴۰۴ مثبت بوده و صادرات از واردات پیشی گرفته، اما این وضعیت بیشتر ناشی از الگوی فصلی تجارت است؛ چراکه معمولاً در فروردین، واردات کاهش می‌یابد و در ماه‌های بعد جبران می‌شود. از سوی دیگر، ترکیب صادرات که عمدتاً شامل مواد خامی مانند پروپان و قیر است، نشان می‌دهد رشد صادرات بیشتر وابسته به بازار جهانی بوده تا تقویت تولید یا تنوع بازاریها. تمرکز بالا بر واردات کالاهای اساسی و شرکای محدود تجاری نیز بیانگر آسیب‌پذیری ساختاری تجارت خارجی کشور است.

منبع: گمرک ج.ا.

صادرات زعفران کشور طی سال‌های ۱۳۹۹ تا ۱۴۰۳

بازار زعفران ایران طی سال‌های اخیر شاهد کاهش کم سابقه در مقدار صادرات بوده، البته ارزش صادراتی با وجود کاهش در سال ۱۴۰۳، همچنان بالاتر از سطح سال ۱۴۰۰ باقی مانده است. روند صادرات زعفران ایران طی سال‌های ۱۳۹۹ تا ۱۴۰۳ نشان می‌دهد از سال ۱۴۰۱ با افتی چشمگیر به زیر ۲۵۰ تن سقوط کرده و تا سال ۱۴۰۳ نیز این وضعیت ادامه داشته است؛ با این حال، ارزش دلاری صادرات در همین دوره نه تنها کاهش نیافته، بلکه در سال ۱۴۰۱ به بالاترین سطح خود یعنی ۲۲۴ میلیون دلار رسید و در سال‌های بعد نیز در سطوح نسبتاً بالا حفظ شد.

متوسط قیمت صادرات زعفران کشور طی سال‌های ۱۳۹۹ تا ۱۴۰۳ (دلار به ازای هر تن)

طی سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰، متوسط قیمت صادرات زعفران در سطح نسبتاً ثابتی باقی مانده و تغییر محسوسی نداشته است، اما از سال ۱۴۰۱ به بعد، جهشی ناگهانی در قیمت وجود داشته که نقطه عطفی در روند صادرات محسوب می‌شود؛ این روند صعودی در سال ۱۴۰۲ نیز ادامه یافته و قیمت به اوج خود می‌رسد، هرچند در سال ۱۴۰۳ با کاهش نسبی همراه شده است که نشان از آغاز یک نوسان جدید یا تغییر در الگوی صادراتی دارد.

عمده مقاصد صادراتی زعفران در سال ۱۳۹۹ و ۱۴۰۳

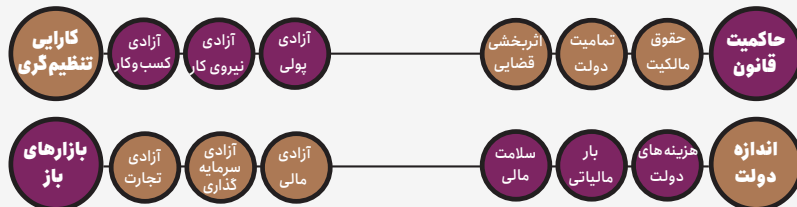
بین سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۳، ترکیب مقاصد اصلی صادرات زعفران ایران تغییر محسوسی نداشته است. هنگ‌کنگ که در سال ۱۳۹۹ با واردات ۴۸/۶ میلیون دلار زعفران در رتبه اول قرار داشت، در سال ۱۴۰۳ از جمع پنج کشور نخست حذف شده است. در مقابل، امارات متحده عربی با رشد قابل توجهی از ۳۴ میلیون دلار به ۵۰/۳ میلیون دلار صعود کرده و به بزرگ‌ترین مقصد صادراتی ایران در این حوزه تبدیل شده است. اسپانیا نیز با افزایش ارزش واردات از ۳۴/۱ به ۴۰/۲ میلیون دلار، جایگاه خود را حفظ کرده است. در حالی که چین و افغانستان با کاهش واردات به ترتیب از ۲۲/۵ و ۱۹/۱ میلیون دلار در سال ۱۳۹۹ به ۳۰ و ۱۳/۱ میلیون دلار در سال ۱۴۰۳ روبرو شده‌اند. همچنین، تایوان با واردات ۱۱/۱ میلیون دلار برای نخستین بار به جمع پنج مقصد اول پیوسته است.

مجموعه تحولات صادرات زعفران طی سال‌های اخیر بیانگر آن است که مزیت سنتی ایران در تولید این محصول، بدون بهره‌گیری از راهبردی منسجم و پایدار، نمی‌تواند تضمین‌کننده موفقیت در بازارهای جهانی باشد. نوسانات قابل توجه در مقاصد صادراتی، کاهش سهم بازارهای کلیدی و افت ارزش صادرات در برخی سال‌ها نشان می‌دهد صادرات زعفران ایران بیش از آن‌که مبتنی بر برنامه‌ریزی هدفمند باشد، تحت تأثیر شرایط مقطعی و فقدان سیاست‌های مؤثر در حوزه برندینگ، بسته‌بندی و توسعه بازار قرار دارد. استمرار این روند می‌تواند موقعیت رقابتی ایران را در یکی از مهم‌ترین محصولات کشاورزی صادرات محور تضعیف کند و بهره‌برداری مؤثر از این ظرفیت ملی را با چالش جدی مواجه سازد.

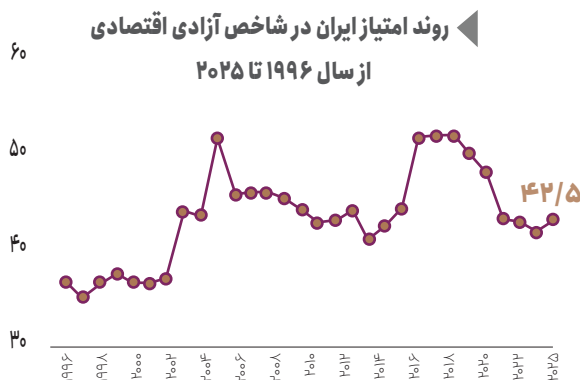
منبع: گمرک ج.ا. و شورای ملی زعفران ایران

شاخص آزادی اقتصادی (Index of Economic Freedom) یکی از معتبرترین شاخص‌های بین‌المللی برای ارزیابی میزان آزادی فعالیت‌های اقتصادی در کشورهای مختلف است. این شاخص توسط بنیاد هریتیج (Heritage Foundation) و با همکاری روزنامه وال‌استریت ژورنال تهیه می‌شود. شاخص شامل چهار حوزه اصلی زیر است:

نمره نهایی این شاخص بین ۰ تا ۱۰۰ است و هر ساله برای حدود ۱۸۰ کشور منتشر می‌شود. کشورها بر اساس نمره نهایی در یکی از دسته‌های «آزاد»، «نسبتاً آزاد»، «آزادی متوسط»، «نسبتاً سرکوب شده» و «سرکوب شده» قرار می‌گیرند.

وضعیت ایران در شاخص آزادی اقتصادی ۲۰۲۵

در آخرین گزارش سال ۲۰۲۵، ایران با کسب نمره‌ای حدود ۴۲/۵ از ۱۰۰، در رتبه ۱۶۹ از میان ۱۸۴ کشور قرار گرفته و در دسته کشورهای «سرکوب شده» جای دارد. این جایگاه نسبت به سال قبل تقریباً بدون تغییر مانده و حاکی از ثبات وضعیت نامطلوب اقتصادی است. در این ارزیابی، بدترین نمره‌های ایران مربوط به مولفه‌های آزادی سرمایه‌گذاری، آزادی مالی و تمامیت دولت است که به دلیل کنترل‌های ارزی، مداخله دولت در بازار و ضعف نظام قضایی نمره پایینی گرفته‌اند.

وضعیت رتبه کشورهای منتخب در شاخص آزادی اقتصادی ۲۰۲۵

عربستان سعودی	۶۲	کره جنوبی	۱۷
ترکیه	۱۱۱	قطر	۲۷
چین	۱۵۱	امارات متحده عربی	۲۳
روسیه	۱۳۵	عمان	۵۸

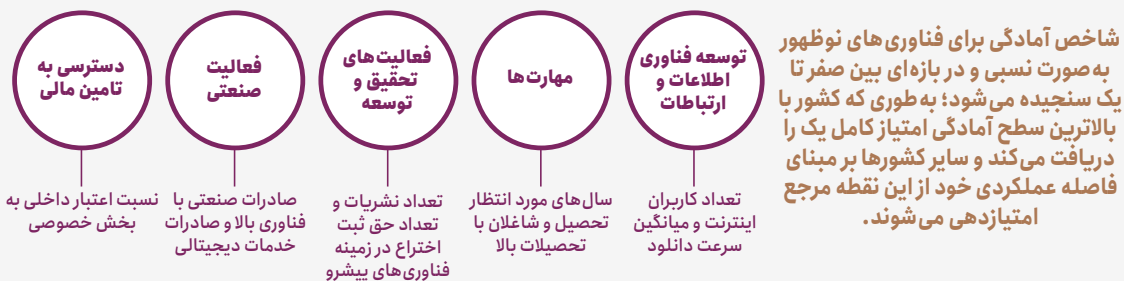
در بین کشورهای منتخب، کره جنوبی با رتبه ۱۷ جهانی عملکرد درخشانی دارد. پس از آن، قطر در رتبه ۲۷، امارات متحده عربی در رتبه ۲۳، عمان در حدود رتبه ۵۸ و عربستان در رتبه ۶۲ قرار دارند. ترکیه رتبه‌ای در حدود ۱۱۱ دارد و وضعیت متوسطی دارد. چین با رتبه ۱۵۱ و روسیه با ۱۳۵ در رده کشورهای با آزادی محدود اقتصادی هستند. همان‌طور که مشاهده می‌شود، ایران از تمام کشورهای منتخب جایگاه پایین‌تری دارد.

برای بهبود رتبه ایران در این شاخص، لازم است اقدامات مؤثری در چند حوزه کلیدی انجام شود: نخست، کاهش مداخلات دولتی و حرکت به سمت سیاست‌های بازارمحور؛ دوم، اصلاح نظام قضایی برای افزایش شفافیت، امنیت حقوق مالکیت، و حل و فصل مؤثرتر اختلافات اقتصادی؛ سوم، بهبود ساختار مالی و بانکی برای تسهیل سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی؛ و چهارم، افزایش شفافیت و مقابله با فساد سیستماتیک در نهادهای دولتی و اقتصادی. تجربه‌های کشورهای با اقتصادهای آزادتر نشان می‌دهد که این رویکردها به طور مستقیم بارشده اقتصادی پایدار، نرخ پایین‌تر بیکاری، تورم کنترل‌شده، جذب بالاتر سرمایه‌گذاری خارجی و افزایش نوآوری در ارتباط هستند. برای نمونه، کشورهای بالای این فهرست مانند سنگاپور، سوئیس و ایرلند با بهره‌گیری از ساختارهای آزاد اقتصادی، توانسته‌اند هم استانداردهای زندگی بالاتری برای مردم فراهم کنند و هم خود را به قطب‌های جهانی تجارت و فناوری تبدیل کنند. در نتیجه، اصلاح مسیر اقتصادی ایران در جهت ارتقای آزادی اقتصادی نه تنها جنبه رتبه‌بندی بین‌المللی دارد، بلکه تأثیرات ملموس و عمیقی بر رفاه مردم و پایداری اقتصادی کشور خواهد داشت.

منبع: بنیاد هریتیج

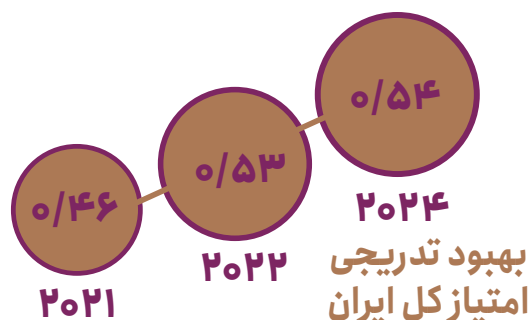
شاخص آمادگی برای فناوری‌های پیشرو (Frontier technologies readiness index)، چارچوبی تحلیلی برای رتبه‌بندی کشورها بر اساس ظرفیت آن‌ها در بهره‌برداری، پذیرش و تطبیق با فناوری‌های نوظهور فراهم می‌آورد. این شاخص که نخستین بار در قالب گزارش فناوری و نوآوری آنگتاد در سال ۲۰۲۱ معرفی شد، در آخرین نسخه (۲۰۲۵) خود ۱۷۰ کشور، از جمله ۱۲۴ کشور در حال توسعه را مورد ارزیابی قرار داده است. شاخص مذکور، ظرفیت فناورانه کشورها را در سه بعد کلیدی شامل زیرساخت فیزیکی، سرمایه انسانی و تلاش‌های فناورانه بررسی می‌کند. این ارزیابی با استفاده از پنج زیرشاخص انجام می‌شود:

وضعیت ایران در شاخص آمادگی برای فناوری‌های پیشرو ۲۰۲۵

ایران از میان ۱۷۰ کشور در شاخص کل آمادگی برای فناوری‌های پیشرو رتبه ۷۲ را در سال ۲۰۲۴ به خود اختصاص داده است. طی سال مزبور رتبه ایران در مقایسه با شاخص مذکور در سال ۲۰۲۲ از ۷۳ به ۷۲ صعودی شده که یکی از علت‌های آن بهبود رتبه در تامین مالی و فعالیت‌های صنعتی است. در میان زیرشاخص‌های پنج‌گانه از شاخص آمادگی برای فناوری‌های پیشرو، ایران در سال ۲۰۲۴ به ترتیب در زیرشاخص تحقیق و توسعه (رتبه ۳۵)، زیرشاخص تامین مالی (رتبه ۵۶)، زیرشاخص مهارت‌ها (رتبه ۸۲)، زیرشاخص استقرار فناوری اطلاعات و ارتباطات (رتبه ۹۴) و زیرشاخص فعالیت صنعتی (رتبه ۹۴) را کسب کرده است.

رشد امتیاز ایران در شاخص آمادگی برای فناوری‌های پیشرو از سال ۲۰۲۱ تا ۲۰۲۴

وضعیت رتبه کشورهای منتخب در فناوری‌های پیشرو ۲۰۲۵

عربستان سعودی	۵۰	بررسی ۸ کشور منتخب نشان می‌دهد، همه این کشورها، امتیازی بالاتر از میانگین جهانی (۰/۵) را در شاخص آمادگی برای فناوری‌های نوظهور کسب کرده‌اند. ایران نیز با کسب امتیاز ۰/۵۴، هرچند اندکی بالاتر از میانگین جهانی قرار دارد، اما از منظر جایگاه نسبی، عملکردی ضعیف‌تر از برخی رقبای نظیر امارات متحده عربی (رتبه ۳۵)، ترکیه (رتبه ۴۴) و عربستان سعودی (رتبه ۵۰) نشان می‌دهد. در این میان، چین با امتیاز ۰/۸۴ و رتبه ۲۱، در رده کشورهای با عملکرد بالا قرار گرفته و بهترین عملکرد را در میان کشورهای منتخب دارد.	کره جنوبی	۷
ترکیه	۴۴		قطر	۶۹
چین	۲۱		امارات متحده عربی	۳۵
روسیه	۳۳		عمان	۷۰

به منظور ارتقای موقعیت ایران در شاخص آمادگی فناوری‌های پیشرو نسبت به رقبای، اتخاذ رویکردی منسجم و تقویت هدفمند زیرشاخص‌ها ضروری است. با توجه به جایگاه پایین ایران در زیرشاخص‌های «فعالیت صنعتی» و «استقرار فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT)»، سیاست‌گذاران باید بسترهای لازم برای ارتقاء سطح انتقال فناوری، توسعه زیرساخت‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات، همگرایی اثربخش میان شرکت‌های دانش‌بنیان و صنایع تولیدی و ارتقای کیفیت و رقابت‌پذیری محصولات فناورانه با رویکرد صادرات محور را فراهم کنند. این امر نیازمند اصلاح محیط کسب‌وکار، تسهیل ورود شرکت‌های نوآور به بازار سرمایه و توسعه ابزارهای مالی پشتیبان است. از سوی دیگر، با توجه به رشد شتابان کشورهای چون امارات و عربستان در جذب سرمایه‌گذاری خارجی و توسعه زیرساخت‌های دیجیتال، بی‌توجهی به همکاری‌های بین‌المللی، انتقال دانش و سرمایه، موجب افزایش شکاف فناورانه خواهد شد. لذا دیپلماسی فناوری و سازوکارهای مؤثر برای جذب سرمایه خارجی باید به اولویت سیاستی تبدیل شود.

منبع: آنگتاد

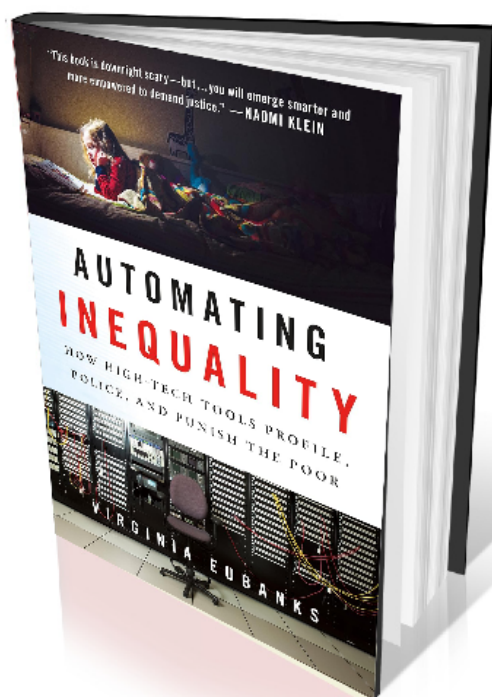
خودکارسازی نابرابری؛

چگونه ابزارهای پیشرفته، فقرا را شناسایی کرده، زیر نظر گرفته و مجازات می‌کنند

Virginia Eubanks

این کتاب بررسی عمیقی از اثرات فناوری و داده‌های بزرگ بر ا فشار ضعیف جامعه ارائه داده و به این موضوع می‌پردازد که چگونه تکنولوژی و سیستم‌های خودکار می‌توانند به تبعیض علیه افراد فقیر و طبقه کارگر منجر شوند. این تکنولوژی‌ها شامل الگوریتم‌ها و مدل‌های آماری هستند که ممکن است به روشی ناعادلانه داده‌ها را تفسیر یا تصمیماتی اتخاذ کنند که به ضرر فقرا باشد. نویسنده در کتاب چند نمونه واقعی از موضوع مورد بحث خود از جمله موارد زیر را بررسی می‌کند:

- مورد ایالت ایندیانا: این ایالت بیش از یک میلیون درخواست برای خدمات بهداشتی و اجتماعی را تنها به دلیل چند اشتباه در فرم‌ها رد کرده است. سیستمی که برای بررسی این درخواست‌ها به کار رفته، هرگونه اشتباه کوچک را به عنوان نشانه‌ای از عدم همکاری تفسیر می‌کند. این کتاب به طور کلی نقدی اجتماعی و تکنولوژیک است که برای هر کسی که نگران نابرابری‌های اجتماعی و تأثیر فناوری بر زندگی انسان‌ها باشد، کتابی ضروری برای خواندن، به شمار می‌آید. کتاب «خودکارسازی نابرابری» به ما یادآوری می‌کند فناوری و الگوریتم‌ها می‌توانند دوروی سکه باشند؛ از یک سو، آنها می‌توانند کارها را سریع‌تر و مؤثرتر انجام دهند، اما از سوی دیگر، می‌توانند به تبعیض و از بین رفتن حقوق انسانی منجر شوند. این کتاب به خوانندگان این امکان را می‌دهد که با دیدی انتقادی به فناوری‌های جدید نگاه کرده و نسبت به پیامدهای اجتماعی آنها حساس باشند. کتاب را انتشارات St. Martin's در سال ۲۰۱۸ به زبان انگلیسی و در قالب ۲۷۲ صفحه به بازار نشر ارائه کرده است.

فراسوی منحنی

آیا تولید صنعتی هنوز می‌تواند رشد فراگیر فراهم کند؟

Robert Z Lawrence

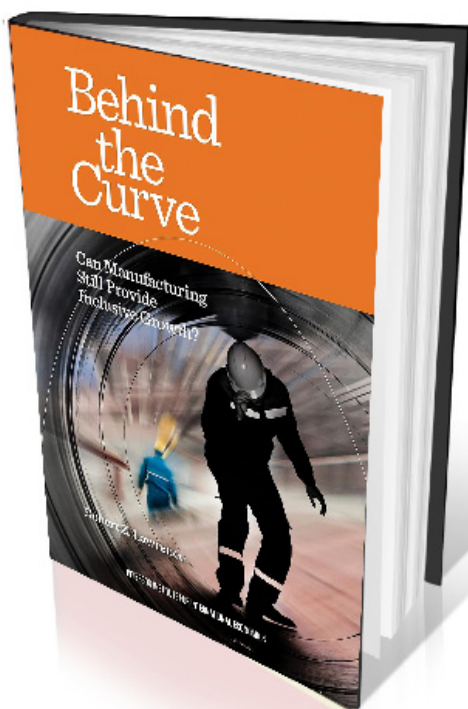
رابرت لارنس در این کتاب تمرکز خود را بر نقش و جایگاه صنعت در اقتصاد جهانی و داخلی قرار داده است. او معتقد است چندین دهه است که تصور عموم بر این است که صنعت می‌تواند یک موتور اصلی برای رشد اقتصادی فراگیر و درآمدزایی برای همه اقشار باشد. اما در واقعیت، روندهای ساختاری اقتصاد جهانی نشان می‌دهد سهم صنعت در اشتغال و تولید، در حال کاهش است، حتی در کشورهایی که سیاست‌های حمایتی و یارانه‌های زیادی برای صنعت ارائه می‌دهند.

لارنس معتقد است کاهش سهم صنعت در اقتصاد دارای دلایل طبیعی است، مانند:

- رشد سریع تر بهره‌وری در بخش صنعت نسبت به بخش خدمات، که منجر به کاهش نیاز به نیروی کار در صنایع تولیدی می‌شود.

- ترجیحات مصرف‌کنندگان، که در ثروتمندترین اقتصادها بیشتر به سمت خدمات و فعالیت‌های غیرکمی گرایش دارند.

او معتقد است برعکس تصور رایج، تراز تجاری مثبت یا منفی کشور، تأثیر زیادی بر اشتغال در صنعت ندارد. حتی اگر کشوری تراز تجاری منفی بزرگ داشته باشد، باید منتظر کاهش تدریجی سهم صنعت در اشتغال باشد، زیرا روندهای ساختاری ادامه دارند. لارنس در این کتاب از سیاست‌های حمایتی، یارانه‌ها یا تعرفه‌ها نقد کرده و عنوان می‌کند این حمایت‌ها نمی‌توانند روند طبیعی کاهش سهم صنعت را متوقف یا معکوس کنند؛ چون این روند بیشتر ناشی از تغییرات ساختاری در سطح جهانی است، نه سیاست‌های داخلی. او تأکید می‌کند سیاست‌های حمایتی در کوتاه‌مدت می‌تواند بعضی از اثرات منفی را کاهش دهد، اما نمی‌توان در مقابل روندهای بلندمدت ایستاد یا آن‌ها را تغییر داد. لارنس همچنین بر اهمیت توجه به توزیع منصفانه و حمایت از کارگرانی که در صنعت کار می‌کنند، تأکید می‌کند و باور دارد کاهش سهم صنعت می‌تواند پیامدهای منفی بر نابرابری و عدالت اجتماعی داشته باشد.

معاونت معاونت مطالعات اقتصادی و آینده پژوهی

اتحادیه بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران

TEHRAN CHAMBER OF COMMERCE,
INDUSTRIES, MINES AND AGRICULTURE